

3e druk

METHODISCH HANDELEN INZICHTELIJK

Jos Kuiper
Peter Zijsling

Boom

Methodisch handelen inzichtelijk

Methodisch handelen inzichtelijk

Jos Kuiper en Peter Zijlring

Derde druk

Boom

**inclusief
website!**

Met behulp van onderstaande unieke activeringscode krijg je toegang tot de website **www.methodischhandeleninzichtelijk.nl** voor extra materiaal. Deze code is persoonsgebonden en gekoppeld aan de derde druk. Na activering van de code is de website twee jaar toegankelijk. De code kan tot zes maanden na het verschijnen van een volgende druk geactiveerd worden. De code is eenmalig te gebruiken.

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag
Basisontwerp omslag: Dog & Pony, Amsterdam
Omslagontwerp: Haagsblauw, Den Haag
Foto omslag: 5ugarless

© Kuiper, Zijsling & Boom uitgevers Amsterdam, 2020

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978 90 244 0920 4
ISBN 978 90 244 2940 0 (e-book)
NUR 133

www.methodischhandeleninzichtelijk.nl
www.boomhogeronderwijs.nl

Voorwoord

Als docenten methodisch werk op de Hogeschool Windesheim kwamen we tot de ontdekking dat de eenvoud van methodisch werken in wezen bedrieglijk is. Methodisch werken is veel moeilijker dan het lijkt! Na jarenlang te hebben geconstateerd dat de basis van methodisch werken nergens goed uitgelegd wordt, hebben we besloten daar iets aan te doen.

Dit boek is het uiteindelijke product van onze ideeën over methodisch werk en over de wijze waarop de theorie van methodisch werken op een begrijpelijke en zelfs leuke manier overgedragen kan worden. Wij hebben een boek willen schrijven dat studenten en docenten direct aanspreekt – een boek waarin naast de theorie ook veel aanvullende oefeningen worden gegeven. Studenten en docenten krijgen werkvormen aangereikt waarmee de lastige theorie van het methodisch werken op een aansprekende en speelse manier inzichtelijk wordt gemaakt. Een deel van deze oefeningen staat in het boek. Een veelvoud aan werkvormen om het methodisch werk inzichtelijk te maken is te vinden in de digitale omgeving (www.methodischhandeleninzichtelijk.nl). Wanneer in het boek verwezen wordt naar de website, staat dit icoontje in de marge.

Het boek is geschreven met het hulpverleningsproces en het procesmanagement als uitgangspunt. Centraal staan verder de communicatie met en voor cliënten en doelgroepen, plus handvatten om de theorie te kunnen koppelen aan de praktijk.

Daarnaast beoogt dit boek bij te dragen aan de ontwikkeling van de professionele competenties die een beginnend beroepsbeoefenaar moet beheersen. Bij de samenstelling van het boek is ervoor gekozen om de student aan de hand te nemen en stapje voor stapje inzicht te geven in het concept van methodisch werken. Studenten vinden het daarbij doorgaans prettig veel voorbeelden aangereikt te krijgen. Die zijn ondergebracht in het voor studenten bestemde deel van de digitale omgeving: www.methodischhandeleninzichtelijk.nl. Zij kunnen er per hoofdstuk hun kennis verdiepen of oefenen met toepassing van het geleerde. Voor docenten zijn er binnen de digitale omgeving een docentenhandleiding en een grote hoeveelheid ondersteunende lesstof om iedere les te kunnen gebruiken. Ook zijn er bij elk hoofdstuk powerpoints te vinden ter ondersteuning van de lessen. Met behulp van deze oefeningen, opdrachten en powerpoints kan de docent een basis leggen voor het toekomstig functioneren in de verschillende vakgebieden. In het licht van de opvatting dat er eerst een

goede basis moet zijn gelegd om uit te kunnen groeien naar een zelfbewuste professional, is ervoor gekozen om 'voorzichtig' om te gaan met de theorie. De theorie wordt wel aangereikt, maar wordt niet voortdurend als leidraad genomen.

Met het aanreiken van de basale vaardigheden voor methodisch werken richten we ons met dit boek vooral op een praktische vertaling. Omdat dit boek bedoeld is voor alle opleidingen binnen het sociaal agogisch domein, is ervoor gekozen om te spreken van 'doelgroep' en van 'cliënt'.

Wij hopen dat we zijn geslaagd in onze opzet om met dit boek de kloof te dichten tussen mbo- en hbo-onderwijs. Het is bestemd voor studenten mbo-plus, Associate Degree en propedeuse-hbo-studenten sociaal werk en is in die zin een tamelijk uniek boek, maar wat ons betreft is het vooral een boek om in de praktijk te gaan gebruiken.

Jos Kuiper en Peter Zijsling, januari 2020

Inhoud

Voorwoord	5
Inleiding	11
1 Verkenning	17
1.1 Inleiding	18
1.2 Kenmerken van methodisch werken	19
1.3 Voordelen van methodisch werken	21
1.4 Methode en methodiek	25
1.5 De regulatieve cyclus	26
1.6 Een lineair model	29
1.7 Een circulair model	31
1.8 Voordelen van een cyclisch model	31
1.9 Samenvatting	32
1.10 Vragen en opdrachten	34
2 Initiatief	37
2.1 Inleiding	38
2.2 Visie en missie legitimeren	39
2.3 Intake/verkenning	41
2.4 De hulpvraag	46
2.5 Vrijwillig/onvrijwillig	50
2.6 Outreachend werk	51
2.7 Burgerkracht	52
2.8 Zijn er nog vragen?	53
2.9 Samenvatting	53
2.10 Vragen en opdrachten	55
3 Analyse	59
3.1 Inleiding	61
3.2 Micro-, meso- en macroniveau	63
3.3 Het driewereldenmodel	65
3.4 Projectmatig werken	68
3.5 Draagkracht, draaglast	70
3.6 Samenvatting	71
3.7 Vragen en opdrachten	72
4 Probleemstelling	75
4.1 Inleiding	77
4.2 Huidige situatie, gewenste situatie	78

4.3	Verleden versus heden	81
4.4	Valkuilen bij het formuleren van een probleemstelling	81
4.5	Samenvatting	85
4.6	Vragen en opdrachten	85
5	Doelstelling	89
5.1	Inleiding	91
5.2	Het doel van de doelstelling	92
5.3	Het formuleren van de doelstelling	92
5.4	Valkuilen	96
5.5	Samenvatting	100
5.6	Vragen en opdrachten	101
6	Strategie	103
6.1	Inleiding	105
6.2	Van globale strategie naar specifieke strategie	106
6.3	Valkuilen	114
6.4	Samenvatting	117
6.5	Vragen en opdrachten	119
7	Uitvoering	121
7.1	Inleiding	123
7.2	Je hulpverleningstraject managen	124
7.3	Valkuilen	132
7.4	Samenvatting	134
7.5	Vragen en opdrachten	135
8	Netwerken	137
8.1	Inleiding	139
8.2	Netwerken nader bekeken	139
8.3	Verskillende netwerkvormen	142
8.4	Valkuilen	149
8.5	Samenvatting	150
8.6	Vragen en opdrachten	151
9	Evaluatie	153
9.1	Inleiding	155
9.2	Evalueren	156
9.3	Reflecteren	158
9.4	Feedback	162
9.5	Valkuilen	163
9.6	Samenvatting	164
9.7	Vragen en opdrachten	166

10	Bijstellen	169
	10.1 Inleiding	171
	10.2 Criteria	172
	10.3 Valkuilen	173
	10.4 Samenvatting	174
	10.5 Vragen en opdrachten	175
11	Samen leven	177
	11.1 Inleiding	177
	11.2 Wijkteams	178
	11.3 Multi-probleemhuishoudens	184
	11.4 Diversiteit	192
	11.5 Digitale hulpverlening	198
	11.6 Samenvatting	202
	11.7 Vragen en opdrachten	204
	Literatuur	207
	Trefwoordenregister	211
	Over de auteurs	215

Inleiding

*Geen gebakken aardappeltjes zonder boter;
geen taart zonder meel;
geen wasbeurt zonder water;
geen rook zonder vuur.*

Zo zouden we nog wel even kunnen doorgaan om aan te geven dat we de dingen altijd in een vaste samenhang tegenkomen en dat het één niet zonder het ander is te realiseren. Logisch toch! Het is zo logisch dat we er al niet meer bij nadenken. Je hele bestaan bestaat uit methodisch handelen en je bent je er helemaal niet van bewust. Als je bijvoorbeeld een taart wilt bakken, dan vraag je je af: wanneer ga ik die taart bakken, ga ik een appeltaart bakken of maak ik een quiche, heb ik alle ingrediënten, is het materiaal aanwezig, is er ruimte op het aanrecht, doet de oven het, moet ik nog boodschappen doen en hoe duur gaat die taart worden? En dat is nu net het moeilijke aan professioneel methodisch handelen – dat we als professional zichtbaar moeten maken wat we doen en waarom we het doen. Methodisch handelen overstijgt automatisch/intuïtief handelen. Het maakt een systematische aanpak zichtbaar.

Dit boek helpt je de vaardigheid van het methodisch handelen te ontwikkelen. Het heeft als doelstelling je te laten kennismaken met de regulatieve cyclus. Dit is een stappenplan dat je als gereedschap (tool) kunt hanteren om te toetsen of jouw methodische aanpak ook een werkelijk professionele aanpak is. Dit boek helpt je kennis te maken met reflectie, een tool die je in staat stelt op een afstand te bezien welke handelingen je hebt uitgevoerd, wat het resultaat daarvan was en wat eventueel bijgesteld moet worden om de hulpverlening voort te zetten. Als je kennisneemt van de inhoud van dit boek, werk je tevens aan verschillende taakgebieden van het sociaal werk, namelijk:

- het agogisch taakgebied;
- het organisatorisch taakgebied.

Agogisch vakmatige taken

Agogisch vakmatig werken betreft het werken met en voor cliënten. Kernbegrippen in het agogisch vakmatig handelen zijn *hulpverlening* en *dienstverlening*. Het handelen van de sociaal werker is gericht op het verbeteren van een situatie en het voorkomen van en het vertragen van verergering. Binnen de hulpverlening is er behalve voor de behoeften van de cliënt ook aandacht voor verdere perspectiefontwikkeling.

Organisatorische en bedrijfsmatige taken

Organisatorische en bedrijfsmatige taken betreffen het werken in en vanuit een organisatie. Dit vereist het vermogen tot ondernemend denken en handelen en het bijdragen aan het functioneren van de organisatie. Hierbij valt te denken aan kwaliteitszorg, beleidsontwikkeling, multidisciplinair werken, samenwerken in netwerken en het aansturen van medewerkers en vrijwilligers.

Professionaliseringstaken

Het werken aan professionaliteit omvat alle taken die bijdragen aan de ontwikkeling van een eigen beroepsidentiteit en het vermogen een bijdrage te leveren aan het beroep of de beroepsontwikkeling. Hierbij valt te denken aan het signaleren van lacunes tussen wat beleidsmatig en politiek wordt beoogd in werkvelden en de praktijk van alledag, waarin vaak niet aan de beoogde normen en/of standaarden wordt voldaan. Daarnaast valt te denken aan onderzoek naar effectiviteit van handelen, innovatie en het ontwerpen van (verbeterde) diensten en methodieken voor cliënten en cliëntgroepen.

Tabel 0.1 Kerntaken (LOO Sociaal werk, 2017)

Focus	Vormen van handelen, van methodisch tot sociaal agogisch
Bevorderen van sociaal functioneren van mensen en hun sociale context	Professionals sociaal werk richten zich op de wisselwerking van mensen met hun sociale context en schakelen tussen de verschillende perspectieven in die context. Professionals sociaal werk opereren terughoudend als het gaat om directe hulpverlening en dienstverlening. Ze richten zich meer op het bevorderen van het vermogen en de mogelijkheden tot de relationele autonomie van mensen in combinatie met het versterken van sociale contexten, bijvoorbeeld mantelzorg.
Versterken van organisatorische verbanden waarin sociaal werk plaatsvindt	Professionals sociaal werk opereren steeds in al dan niet interdisciplinaire (sociale) wijkteams met de gemeente als opdrachtgever. De verschillende instellingen zijn opdrachtnemers. Ook komt het voor dat professionals sociaal werk zelfstandig opereren als sociaal ondernemer.
Bevorderen van de eigen professionaliteit en ontwikkeling van het beroep	<ul style="list-style-type: none"> – Professionals sociaal werk leren voortdurend en ontwikkelen van eigen professionaliteit. – Zetten resultaten van onderzoek in om kwesties te signaleren en op de agenda van opdrachtgevers te krijgen. Daarmee dragen ze bij aan sociale innovatie, beroepsontwikkeling en het zichtbaar maken en benoemen van het eigene van sociaal werk voor opdrachtgevers en andere stakeholders. – Reflecteren kritisch op het eigen handelen en zijn gericht op een duurzame werking van interventies. – Maken ethische afwegingen en brengen deze over het voetlicht (met gebruikmaking van de discretionaire ruimte).

De opbouw van dit boek

Dit boek bevat elf hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk wordt onder andere uitgelegd wat de regulatieve cyclus inhoudt. In hoofdstuk 2 tot en met 9 wordt de regulatieve cyclus verder uitgewerkt. Elk hoofdstuk is een volgend stapje in deze cyclus. Verder is in elk hoofdstuk een levensverhaal opgenomen. Vanuit deze levensverhalen wordt telkens een fase van de regulatieve cyclus belicht en is het mogelijk om op een actieve wijze te experimenteren met de aangeboden theorie.

Hoofdstuk 1 Verkenning

Dit hoofdstuk bevat een theoretische verkenning. Er wordt verteld wat methodisch werken precies inhoudt en wat de voordelen hiervan zijn, en wat een regulatieve cyclus is en wat daar de voordelen van zijn.

Hoofdstuk 2 Initiatief

In het tweede hoofdstuk wordt de eerste fase van de regulatieve cyclus onder de loep genomen. Wat is nu precies een initiatief fase? Waarom is deze fase belangrijk? Op welke wijze kun je inhoud geven aan deze fase?

Hoofdstuk 3 Analyse

Dit hoofdstuk gaat in op de mogelijkheden die je hebt om onderzoek te doen, gericht op een bevredigend antwoord voor de cliënt. In deze fase laten we zien hoe je op verschillende niveaus kunt onderzoeken: het objectieve niveau, het subjectieve niveau en het sociale niveau.

Hoofdstuk 4 Probleemstelling

In dit hoofdstuk reiken we je mogelijkheden aan om de vragen van je cliënt/doelgroep zo concreet mogelijk te maken en om deze vragen op een duidelijke manier te formuleren.

Hoofdstuk 5 Doelstelling

Voordat je tot handelen overgaat, is het noodzakelijk dat je duidelijk kunt aangeven wat je precies wilt bereiken. Een goede doelstelling zorgt ervoor dat je in staat bent om een gerichte strategie te ontwikkelen.

Hoofdstuk 6 Strategie

In dit hoofdstuk reiken we je tools aan om te komen tot een goede strategie/plan van aanpak.

Hoofdstuk 7 Uitvoering

Dit hoofdstuk besteedt aandacht aan de vormen van controle op de uitvoering. Het is immers van het grootste belang dat de vorige fasen van de regulatieve cyclus zichtbaar blijven in de uitvoeringsfase.

Hoofdstuk 8 Netwerken

Dit hoofdstuk gaat over netwerken, omdat het in de praktijk van het sociaal werk nagenoeg niet meer mogelijk is om solistisch te werken. Een moderne hulpverlener werkt multidisciplinair, samen met anderen. Op welke wijze je deze samenwerkingsvormen leert gebruiken, is uiteraard van belang bij het ontwikkelen van je strategie en bij de uitvoering van je strategie.

Hoofdstuk 9 Evaluatie

Dit hoofdstuk reikt je mogelijkheden aan om je evaluatiemoment vorm te geven. Wat is evalueren precies? Wat kun je ermee en hoe doe je dat?

Hoofdstuk 10 Bijstellen

De laatste fase van de regulatieve cyclus geeft inzicht in het belang van het bijstellen en reikt mogelijkheden aan om deze fase vorm te geven, met als doel het hulpverleningstraject te kunnen voortzetten.

Hoofdstuk 11 Samen leven

In dit hoofdstuk komen een aantal onderwerpen aan de orde die in de recente ontwikkeling van het sociaal werk zichtbaar worden en die voor de sociaal werker pregnant aanwezig zijn in zijn dagelijkse werkelijkheid. Werken vanuit wijkteams, multi-probleemhuishoudens, superethniciteit en digitale middelen zijn onderwerpen die binnen de huidige taakomschrijving van een sociaal werker als zeer intensief worden ervaren. Dit hoofdstuk wil een kruimelspoor aanreiken om de sociaal werker te ondersteunen met zijn afstemming ten opzichte van deze onderwerpen.

De hoofdstukken 1 tot en met 11 sluiten af met vragen, individuele opdrachten en groepsopdrachten. Op deze manier wordt respectievelijk een appel gedaan op de reproductieve vaardigheid (ervaren en verklaren), de productieve vaardigheid (methodisch doen en denken) en de integratieve vaardigheid (handelen vanuit een complexe context) van de student.

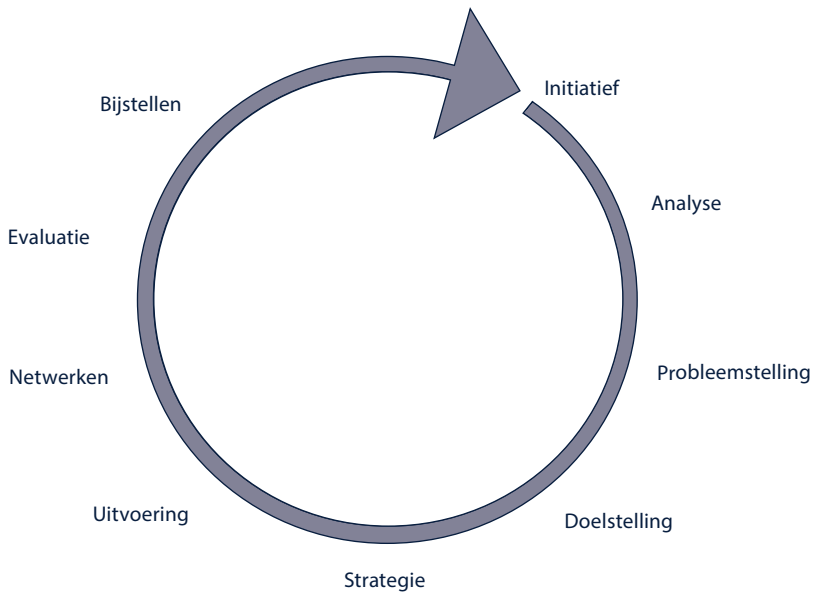
Website www.methodischhandeleninzichtelijk.nl

In het boek wordt regelmatig verwezen naar verwerkings- en verdiepingsoefeningen, video's en tests die te vinden zijn op de website bij dit boek: www.methodischhandeleninzichtelijk.nl. Ook zijn er per hoofdstuk powerpointpresentaties beschikbaar en de antwoorden bij de vragen uit het boek. Voor docenten is er een docenthandleiding bij deze uitgave met daarbij per hoofdstuk extra lesmateriaal. Daarnaast is er een diagnostische toets te vinden en powerpointpresentaties.

Dit boek is te gebruiken binnen de opleidingen die vallen binnen het sociaal agogisch domein, sociaal werk, pedagogiek en zorg. Het boek sluit aan op recente ontwikkelingen waarin een beweging wordt gemaakt van verzorgingsstaat naar participatiemaatschappij. Binnen deze beweging decentraliseert de overheid haar bemoeienissen. Deze ontwikkelingen zijn onder meer vervat in de volgende wetten: de Wet maatschappelijke ondersteuning, de Zorgverzekeringswet, de Wet langdurige zorg, de Jeugdwet, de Wet op passend onderwijs en de Inburgeringswet. Deze wetten fungeren als het ware als de rode draad waarlangs het sociaal agogisch domein zich ontwikkelt.

Ook heeft het boek raakvlakken met een algemeen maatschappelijke ontwikkeling in de richting van competentie management. Dat maakt dit boek daarom ook geschikt voor andere opleidingen en trainingen, voor her- en bijscholen of structurele interne opleidingen binnen organisaties waar functies en/of taken worden uitgeoefend met een mensgericht karakter. We denken daarbij aan beroepen in de hulpverlening en begeleidende en coachende beroepen in zowel de vrijwillige als de gedwongen hulpverlening voor jeugd en volwassenen.

Om te voorkomen dat dit boek vol komt te staan met moeilijk te begrijpen en te herkennen theorie, hebben we ervoor gekozen om het wel en wee van de bewoners op het J. de Ruiterplein als leidraad te nemen bij elke stap in de cyclus van het methodisch handelen. Ze hebben ons toestemming gegeven om hun verhaal te gebruiken ten behoeve van dit boek. Ze hebben een tipje van hun privacy prijsgegeven omdat ze menen dat toekomstige professionals daarmee hun voordeel kunnen doen.

Figuur 1.1 De regulatieve cyclus

- 1.1 Inleiding
- 1.2 Kenmerken van methodisch werken
- 1.3 Voordelen van methodisch werken
- 1.4 Methode en methodiek
- 1.5 De regulatieve cyclus
- 1.6 Een lineair model
- 1.7 Een circulair model
- 1.8 Voordelen van een cyclisch model
- 1.9 Samenvatting
- 1.10 Vragen en opdrachten

Casus**Het J. de Ruitersplein**

We nemen jullie mee naar een middelgrote stad in Nederland. Een prachtige oude stad, met middeleeuwse gebouwen, stadspoorten, grachten, pleinen en liefelijke parken. Maar ook een stad die bruist van het leven, waar kunst en cultuur een voorname plaats innemen en waar alle bewoners trots zijn op de ultramoderne schouwburg en het unieke muziekcentrum. Een stad waar welgeteld 63 verschillende culturen wonen en waar de bewoners prat gaan op het multiculturele karakter van hun stad. Een stad waar arm en rijk samenleven. Kortom, een stad waar van alles gebeurt.

Het is wel zo dat er in een levende stad als deze ook veel verschillen zijn: prachtige villa-wijken en oude, soms wat vervallen buurten; hummers en bakfietsen; mensen in merk-kleding en zwervers die blij zijn met een versleten spijkerbroek; arbeiders en directeurs. In die stad ligt, direct achter het station en pal tegen het centrum, een oude woonwijk met een pleintje: het J. de Ruitersplein. Aan dat plein wonen de mensen waarover we in dit boek schrijven. Elk huisje kent zijn kruisje, zo ook op het J. de Ruitersplein. Een aantal huisjes is het niet gelukt in stilte het kruis te dragen. De bewoners daarvan hebben de hulp ingeroepen van een professionele sociaal werker.

Verwerkingsopdracht

Lees op de website de beschrijving van het J. de Ruitersplein. Bekijk vervolgens de gemeentelijke cijfers over de buurt en maak dan de vragen over de cijfers.

1.1 Inleiding

Als jij je vrienden hebt beloofd om voor de avondmaaltijd macaroni te bereiden, dan vraag jij je af: Hoeveel macaroni heb ik nodig? Gebruik ik gehakt of boterhamworst in de macaroni? Heb ik alle ingrediënten in huis die ik nodig heb? Is er ruimte op het aanrecht? Heb ik voldoende pannen? Doet het gas het? Moet ik nog aanvullende boodschappen doen? Hoe duur gaat de maaltijd worden?

We zijn zo opgevoed dat we inmiddels in staat zijn om macaroni klaar te maken. We hebben het geleerd van onze opvoeder of onze vrienden, of anders weten we wel dat we een kookboek of het internet kunnen raadplegen. Hoe dan ook, we hebben niet het gevoel dat we methodisch werken; het gaat als het ware vanzelf, automatisch, intuïtief. En dat is juist het moeilijke aan professioneel methodisch handelen – dat we als professional zichtbaar moeten maken wat we doen en waarom we het doen. Methodisch handelen overstijgt het automatisch/intuïtief handelen. Het maakt een systematische aanpak zichtbaar.

In feite is methodisch werken een manier om de weg die je aflegt om tot je doel te komen, zo goed mogelijk controleerbaar te houden. Een manier om structuur aan te brengen die voor jou overzichtelijk en beheersbaar is en die begrijpelijk is voor anderen. In feite is het een instrument om je proces te kunnen besturen.

Door te werken met een van tevoren ontworpen patroon maak je het mogelijk dat ook anderen zien waar jij je precies bevindt op weg naar je doel.

1.2 Kenmerken van methodisch werken

Als jij je afvraagt of je wel of niet methodisch handelt, kun je voor jezelf afvinken of jouw handelen aan de volgende kenmerken voldoet:

- Je handelen is doelgericht.
- Je handelen is systematisch.
- Je handelen is procesmatig.
- Je handelen is bewust.

Je handelen is doelgericht

Als je methodisch werkt, wil dat altijd zeggen dat je van tevoren hebt bepaald welk doel je wilt bereiken en heb je dit doel zo goed mogelijk geformuleerd. Pas nadat jij je doel hebt vastgesteld, kun je beginnen met het ontwerpen van een systematische benadering. Immers, je hebt een doel om naartoe te werken. Zonder een doel is een methode stuurloos; je doet maar wat in afwachting van waar je uitkomt. Dat betekent dat je je proces dan niet kunt besturen en dat je achter je eigen handelingen aanloopt. Het is telkens weer een verrassing waar je uitkomt. Een ander zal zeggen dat je maar wat doet en zal zijn vertrouwen in je verliezen. Die ander zal dan toevallig maar je cliënt zijn of je collega, dan sta je mooi te kijk omdat je wellicht als niet-professioneel wordt aangezien.

Zonder doel is er nooit sprake van methodisch werken

Er kunnen zich situaties voordoen waarin je wel een doel hebt geformuleerd, maar waarin je de indruk hebt dat het door jou geformuleerde doel niet een-twee-drie te bereiken is. Je bent overtuigd van je doelstelling, maar je verwacht dat je cliënt nog niet zover is om te begrijpen wat precies de bedoeling is of je meent dat er eigenlijk een aantal kleinere stapjes genomen moeten worden. In een dergelijke situatie kun je tussendoelen formuleren. Je creëert daarmee voor jou en/of je cliënt een overzichtelijke afstand tot het doel (tussendoel/subdoel). Bijvoorbeeld: je hebt als einddoel dat je een taart gaat bakken. Je weet echter niet helemaal zeker of je daar vandaag wel aan toekomt. Wat je wel weet, is dat je boodschappen gaat doen. Je haalbare doel, je tussendoel, wordt dan: ik ga de ingrediënten voor de taart kopen. Je einddoel om een taart te bakken komt zo dichterbij.

Je handelen is systematisch

Je handelt methodisch als je in staat bent om ook systematisch te handelen. Dat wil zeggen dat nadat je een doel hebt bepaald, je ook volgorde kunt aanbrengen binnen de verschillende stappen die je gaat zetten op weg naar dat doel. Je kunt prioriteiten stellen aan je wijze van handelen. En je bent in staat om van tevoren volgorde en prioriteiten aan te geven. Als je systematisch handelt,

ben je ook in staat de stappen die je zet om je doel te bereiken te ‘verfijnen’. Bijvoorbeeld: je doel is macaroni maken. Je weet dan dat je macaroni nodig hebt. Ergens in je stappenplan komt dan te staan: benodigdheden: macaroni. Maar verfijning van je handelen geeft antwoord op vragen als: Welke macaroni? Hoeveel macaroni? Hoe ga ik de macaroni bereiden?

Je merkt dat de nuance veel meer zicht en inzicht geeft in je handelen. Daarmee geef je onder andere jouw mate van professionaliteit aan.

Je handelen is procesmatig

Je werkt methodisch als je ook in de gaten houdt dat je procesmatig te werk gaat. Dat wil zeggen dat je moet zorgen voor een doorlopende ontwikkelingslijn. Iedere stap die je binnen je systematische aanpak ontwikkelt, moet per se aansluiten op de verschillende door jou ontwikkelde fasen in je plan van aanpak. Het is ook nodig dat jij je realiseert welk effect elke fase heeft op de andere fasen.

Bijvoorbeeld: je wilt een cliënt leren macaroni te maken. Je zegt: ‘Doe water in de pan. Voeg zout bij. Breng het water aan de kook. Doe de macaroni in het water.’ Tot zover niets aan de hand. Maar stel dat je zou zeggen: ‘Neem de macaroni. Pak de cola’ (jij hebt dorst en denkt: we schenken even een glaasje voor ons in). Dan ben je opeens niet meer procesmatig bezig. Immers, het pakken van de cola heeft geen aansluiting op de vorige of volgende fase van je systematische aanpak en is niet gericht op het eindresultaat, namelijk leren macaroni te maken. Kortom, je bent lekker bezig en het is gezellig, maar je verwacht activiteit met resultaat.

Tabel 1.1 Je cliënt leren macaroni te maken

Doel: je cliënt leren macaroni te maken		
Procesmatig werken	WEL	NIET
Voorbeeld 1	Pak een pan Doe water in de pan Voeg zout bij Zet pan met water op het vuur	
Voorbeeld 2		Pak een pan Doe water in de pan Pak de cola
Voorbeeld 3	Pak een pan Doe water in de pan Voeg zout bij Zet pan met water op het vuur Pauze (wachten tot het water kookt) Pak de cola	

Je handelen is bewust

Je weet wat je doet en waarom je het doet. Je kunt iedere fase van je ontwerp van je stappenplan onderbouwen. Je kunt plannen en je hebt je doel voor ogen. Door je onderbouwing geef je inhoud aan de fasen die je ontwerpt en ben je voor anderen te volgen en te controleren. Het feit dat jij je bewust bent van waar je precies mee bezig bent, maakt dat je beter in staat bent je doel te bereiken. Hierin ligt het essentiële verschil tussen het uitvoeren van een activiteit en in staat zijn op een methodische wijze tot resultaat te komen. Hierin ligt het verschil tussen een leek en een professional.

Casus

De krant bespreken

De activiteitenbegeleider op een psychogeriatrische afdeling leest en bespreekt in het kader van een realiteitsoriëntatietraining de krant samen met de bewoners. Sommige andere werkers in het verpleeghuis zien zijn werkzaamheden als 'lekker de krant lezen in de baas zijn tijd', terwijl er toch echt sprake is van bewust methodisch handelen! Immers, de krant lezen was een doelgerichte, systematische, procesmatige en bewuste handeling.

1.3 Voordelen van methodisch werken

Uiteraard brengen we je de strategie van het methodisch werken niet simpel en alleen onder de aandacht om je een 'gelikte' strategie aan te reiken zodat je professioneel overkomt. Methodisch werken heeft een aantal voordelen die je ten opzichte van de leek een voorsprong geven:

- Je kunt beter vooruitkijken, waardoor je meer controle hebt over wat er gebeurt en de kans op fouten afneemt.
- Je maakt voor een ander inzichtelijk welk proces je wilt volgen.
- Je kunt je eigen handelen bespreekbaar maken/evalueren en op grond daarvan eventueel je proces bijstellen.
- Je maakt je proces overdraagbaar aan anderen.
- Je werkt efficiënt en effectief.

Hierna lichten we deze voordelen kort toe.

Je kunt beter vooruitkijken, waardoor je meer controle hebt over wat er gebeurt en de kans op fouten afneemt

Doordat je eerst een doel hebt geformuleerd en de weg ernaartoe hebt ontworpen, heb je als het ware de weg naar de toekomst ontworpen. Jij weet welke stap na de andere komt. Je bent daarom niet aangewezen op willekeurig werken, reageren op het moment. Immers, jouw systematische aanpak en jouw procesmatige aanpak maken dat je niet alleen weet wat er komen gaat, maar ook dat je weet hoe de elkaar opvolgende handelingen zich tot elkaar kunnen verhouden. Op die manier worden reacties van de cliënt of de omgeving voor jou inzichtelijk, soms tot verbazing van anderen. Doordat je het pad naar het doel hebt

Methodisch handelen inzichtelijk biedt studenten stap voor stap inzicht in het concept van methodisch handelen. Theorie wordt in deze uitgave wel aangereikt, maar dient niet voortdurend als leidraad. De vele praktische voorbeelden, opdrachten en oefeningen maken goed duidelijk wat methodisch handelen precies is. Door de behandeling van kernbegrippen in een begrijpelijke context, raken sociaal werkers bekend met de negen fasen van de plancyclus van methodisch handelen. Bovendien leren ze deze plancyclus toe te passen en te relateren aan de verschillende beroepspraktijken binnen het sociale domein.

Bij het boek hoort ook een uitgebreide website, **www.methodischhandeleninzichtelijk.nl**, met verdiepende opdrachten bij de in het boek behandelde casussen, powerpoints bij elk hoofdstuk en een oefentoets. Docenten vinden er een uitgebreide docentenhandleiding, talloze praktische oefeningen en extra casuïstiek.

Deze derde druk is geheel herzien en geactualiseerd. Het boek sluit nu nog beter aan bij het curriculum van Social work en is gericht op het bieden van perspectief en het vinden van oplossingen. Ook is er een hoofdstuk toegevoegd over samen leven in een multiculturele maatschappij.

Jos Kuiper was methodiekdocent en supervisor binnen de opleidingen SPH, Maatschappelijk werk en Pedagogiek aan de Hogeschool Windesheim in Zwolle.

Peter Zijsling is als methodiekdocent verbonden aan de Hogeschool Windesheim in Zwolle. Hij is geregistreerd supervisor en heeft langdurige werkervaring in de verpleeghuiszorg, de psychiatrie en jeugdhulpverlening.

9 789024 409204

www.methodischhandeleninzichtelijk.nl
www.boomhogeronderwijs.nl